

Дослідження підтвердили, що в сучасних умовах аграрної освіти найбільш оптимальним є контроль рівня знань за допомогою тестування. Встановлено, що в групах, де використовували теорію проектування тестового методу контролю, підвищився рівень засвоєння студентами навчального матеріалу. Так, на початку експерименту на першому рівні змогли працювати 21,5% студентів, на другому — 54%, на третьому — 19%. У другому семестрі ми одержали відповідно 9, 54 і 37%. Це не випадково, адже такий підхід дозволяє не лише оцінювати знання, а й звернути увагу на проблемні питання, які потребують додаткового опрацювання студентами. Крім цього, на основі синтезу тестових завдань із профільюючих дисциплін можна скласти тести професійної компетенції випускника аграрного ВНЗ, що є підставою для визначення рівня відповідності студента стандартам освіти за спеціальністю.

Таким чином, експериментальна перевірка продуктивності навчального процесу шляхом проектування оцінки знань студентів дає підстави стверджувати ефективність методики його використання і сприяє досягненню високих результатів навчально-пізнавальної діяльності майбутніх спеціалістів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беспалько В. П. О критериях качества подготовки специалистов // Вестник высшей школы. — 1988. — № 1. — С. 3–9.
2. Гаркавко В., Шипов М. Про необхідність і доречність застосування ступеневого рівня оцінки знань при впровадженні кредитно-модульної системи в освітній процес у вищих навчальних закладах України // Нові технології навчання: Наук.-метод. збірник. — Вип. 40. — К., 2005.
3. Ерецкий М. И. Совершенствование обучения в техникуме: Учеб.-метод. пособие. — М.: Высшая школа, 1987. — 264 с.
4. Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах. Затверджено наказом Міністерства освіти України від 2 червня 1993 р.
5. Lienert J. A. Testufbau und Testana lise. — Weinheim: Beltz Z. Aufl, 1969. — 214 с.

Тетяна МАРЦІНКО

ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ РИТОРИЧНИХ УМІНЬ

У статті досліджено особливості розвитку мовлення учнів молодшого підліткового віку. Відзначено важливість активування пізнавальної діяльності учнів під час формування риторичних умінь на уроках української мови, що сприяє становленню демократичних поглядів на життя, уважному ставленню до чужої думки, вільному висловленню своєї, критичному мисленню, здатності приймати продумані рішення.

Нині в умовах розбудови державності, гуманізації та гуманітаризації реформованої освіти ми відійшли від тоталітарних нашарувань, формалізму у викладанні своїх думок. Переживає відродження й дисципліна, яка навчає вільно проводити бесіду чи конструктивний діалог, знайти гідне місце у полілозі, слухати і чути, володіти самому і дарувати іншим гарне чуття мови, — риторика.

У часи давньогрецької демократії мистецтву красномовства навчали в ораторських школах, які ніколи не були порожніми. Живе, багате, виважене слово, на думку античних мудреців, має бути правдивим, покликане створити цілковиту гармонію людини зі світом.

Багатий досвід класичної риторики набув сучасного розуміння у працях В. Одинцова, Є. Ножина, Ю. Рождественського, О. Юніної, Г. Сагач та інших. Названі вчені, ґрунтуючись на здобутках античних ораторів і мислителів, сформуvalи концепцію риторики як науки, що покликана формувати особистість, володіє мисленнево-мовленневою діяльністю, тобто переконуючою [4, 61].

Вважається, що риторика допомагає якнайповніше розкрити весь потенціал особистості, адже поєднує в собі моральне, дієве та матеріальне (словесне) начало: слово, думку, дію, котрі, як відомо, тісно пов'язані між собою. Висока культура слова зумовлює відповідний рівень мислення, і навпаки: висока культура слова і мислення зумовлює культуру діяння [5, 10].

В умовах сьогодення формування риторичної особистості, згідно з авторами різних програм (С. Іванова, Є. Ножин, С. Мінесєва, О. Юріна), провадиться у чотири етапи:

I етап — 1–4 класи — *молодша школа*;

II етап — 5–6 класи; III етап — 7–9 класи — *основна школа*;

IV етап — 10–11 (12) класи — *старша школа* [2, 334].

Враховуючи дані вікової психології, у підлітковому віці відбувається пізнання суспільного життя, його норм. Сензитивним періодом для розвитку мовлення школярів є молодший підлітковий вік — 5–6 класи. Навчальна діяльність дітей цього віку є дуже *активною*. Щодо поведінкових особливостей молодших підлітків відзначимо пріоритетність спілкування в житті учнів 5–6 класів. Тобто вважається, що підлітка у школі приваблює власне процес *комунікативної взаємодії* під час навчання, а не власне навчання. Діти цього віку схильні більше від інших до імпровізування, їм подобається виконувати певні ролі. В своїй діяльності вони тяжіють до дорослого життя, але при цьому зберігають дитячу безпосередність.

Згідно з концепцією мовної освіти, чинними програмами з української мови, курс риторики в молодших підлітків повинен мати суто практичну спрямованість. Такий практичний характер у навчанні ораторського мистецтва повинен забезпечити формування мовної особистості — людини, котра вільно висловлюється з будь-яких питань, вміє управляти своїм мисленням, проводить бесіду чи конструктивний діалог, посідає гідне місце у полілозі, володіє гарним чуттям мови.

Спостереження, проведені нами за учнями 5–6 класів на уроках з розвитку зв'язного мовлення (українська мова), свідчать про бідність мовлення: учні не можуть вільно висловити думку. Адже традиційно склалося, що уроки рідної мови, спрямовані на підвищення як загальної культури, так і культури мислення, мовлення, супроводжуються *пасивною участю* учня в них.

Зазвичай, структура уроку будується так, що ініціатором вирішення будь-яких завдань є вчитель, а учням залишається пасивно сприймати той матеріал, що пропонується. Отже, дитина є об'єктом навчання, стосовно якого вчитель застосовує такі методи, як лекція, демонстрація, пояснення й відтворювальне опитування. Однак, коли мова йдеться про формування в учнів уміння переконувати мистецтвом слова, то пояснення і демонстрація, самі по собі, ніколи не стануть тлом для справжніх стійких знань.

Відповідно, якщо у мовній підготовці учнів не враховується активне мовне начало, в результаті збіднюється, стає примітивним мислення. Сформована таким чином особистість учня і свою діяльність дорослої людини підпорядковує чийсь волі, реалізуючись за чужим сценарієм.

Вважаємо, що ще однією з причин цього є те, що підлітки як учні молодших класів основні зусилля у процесі навчання спрямовують на пасивне сприйняття, запам'ятовування (заучування) матеріалу. Але переважно у процесі переходу з молодшої школи до середньої, коли зростають вимоги до навчання, збільшується обсяг навчального матеріалу, тож застосування багатьох колишніх прийомів навчання стає нераціональним. Отже, якщо описувати дії школяра, що відкриті нашому зору, то він читає, слухає вчителя, виконує вправи. Але яку внутрішню мисленнєву роботу виконує школяр тієї миті, коли читає, слухає, виконує вправи? Адже читати і слухати можна по-різному. І чи завжди подібна організація уроку ефективна задля розвитку мовлення школярів?

Орієнтація школяра у навчанні на відтворення суми готових знань, без самостійного їх осмислення розвиває розумовий паразитизм, що виявляється у прагненні дитини будь-яке нове завдання «підігнати» під раніше засвоєну схему рішення. За подібної ситуації мовленнєва діяльність стає стереотипною, позбавленою творчого підходу.

Формуючи риторичні вміння на уроках рідної мови, вчителів варто уникати репродуктивно-виконавчих методів навчання, адже в цьому разі спостерігатиметься деформація особистісного розвитку учня. Оскільки нині демократичний поступ українського суспільства потребує особистостей з високою етичною та естетичною культурою, вихованими в дусі загальнолюдських принципів, здатними до самореалізації, необхідно формувати ці якості в учнів підліткового віку.

З огляду на те, що методика навчання мови володіє системою методів, прийомів і засобів навчання, варто брати за основу ті з них, які би стимулювали пізнавальну активність і самостійність учнів. Тобто учень у процесі навчання має, з одного боку, бути об'єктом впливу вчителя, а з іншого — суб'єктом цієї взаємодії, активним учасником навчального процесу.

Тому глом для формування риторичних навичок і вмінь має стати активування пізнавальної діяльності учнів молодшого підліткового віку за допомогою активного спілкування: учня з учнем, з групою учнів, з учителем, учителя з представником групи, з групою учнів, з класом. Таке навчання в методиці має назву *комунікативно-ділового* або *інтерактивного*.

Розробкою елементів інтерактивного навчання займалися вітчизняні, зокрема В. Сухомлинський, та зарубіжні педагоги (Ш. Амонашвілі, В. Шаталов, Є Ільїна, С. Лисенкова). Найбільшого поширення інтерактивні технології набули в теорії та практиці американської школи. Згідно з дослідженнями, проведеними американцями у 1980-х роках, інтерактивне навчання сприяє збільшенню обсягу матеріалу, засвоєного учнями. Наприклад, за результатами роботи учнів у дискусійних групах засвоюється майже 50% матеріалу, практики через дію — 75%, навчання інших, застосування отриманих знань відразу, — 90%.

Інтерактивне навчання має свої особливості. Найважливішою є та, що навчальний процес здійснюється за активної взаємодії всіх учнів. Згідно з дослідженнями О. Пометун і Л. Пироженко, організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації [6, 9].

Відповідно до зазначеного вище за частотою використання виокремлюють такі технології:

- «*мікрофон*», «*мозковий штурм*», *навчаючи вчуся* — фронтальна форма роботи;
- *робота в парах, малих групах* — кооперативна форма роботи;
- «*рольова гра*», *дискусія* — інтерактивні ігри.

Оскільки інтерактивне навчання відбувається за активної діяльності всіх учасників цього процесу, учитель є таким організатором, який не «замикає» його на собі. Тому педагог, який прагне сформувати в учнів риторичні уміння, має розважливо поставитися до покрокової реалізації інтерактивного навчання.

З огляду на зазначене попередньо, а також враховуючи вікові особливості учнів 5–6 класів, інтерактивне навчання на уроках української мови з елементами риторики доцільно, на нашу думку, розпочинати з найпростіших технологій, наприклад, робота в парах, малих групах, «мозковий штурм» тощо.

Обравши за основу один з інтерактивних методів навчання, учитель має враховувати індивідуальні здібності окремого учня. Адже щоб спонукати учнів до діяльності, активізувати їхню роботу, спрямувавши її у потрібне русло, необхідно зазначити сильні сторони, які, безумовно, є в кожній дитини. Задля цього вчителєві-словеснику необхідно попередньо створити ситуації взаємодії учнів на уроці рідної мови, щоб кожен учень розкрився перед ним. На думку деяких учених, педагог, котрий прагне бути самодостатньо особистістю, з високою самооцінкою, створює більше таких ситуацій на уроці, які б формували такі ж риси в учнів, сприяли розвитку мовлення.

У процесі організації інтерактивного навчання також варто враховувати готовність до навчання та рівень навчальної мотивації кожного учня. Доведено, що введення у процес навчання інтерактивних технологій підвищує рівень мотивів учіння.

За використання групових форм навчальної діяльності учнів провідними стають такі мотиви:

- мотиви, пов'язані з потребою самовдосконалення, самовиховання;
- мотив поваги до вчителя;
- утилітарні мотиви (потреба в знаннях мови як засобу досягнення певних життєвих вигод);
- мотив відповідальності «не підвести клас» [2, 36].

Наступний етап роботи передбачає обговорення з учнями можливого складу пар, груп, закріплення за кожним учнем тих чи інших ролей тощо. Задля цього потрібно також звертати увагу на схильність дітей до прояву (або відсутності) лідерства (формального чи неформального). Педагогові потрібно чітко окреслювати характер взаємин, який склався в учнівському колективі. Принагідно зауважимо, що деякі дослідники застерігають педагогів від вживання сполуки «розподіляти на пари, групи» — лише «об'єднувати у щось». Вони

мотивують зазначене тим, що з «об'єднаних учнів виростають дорослі, здатні об'єднуватися і працювати разом, виростає об'єднана країна, держава або нація».

На думку О. Пометун і Л. Пироженко, з-поміж багатьох ефективних способів об'єднання учнів у групи можна обрати за основу такі:

- заздалегідь скласти список і вивішати його в класі перед уроком (вчитель контролює склад групи);
- розрахувати учнів на «перший, другий, третій...», об'єднати їх за порами року, квітками тощо [6, 32].

Об'єднуючи учнів для роботи у пари (групи), відповідно до попередньої домовленості з усіма учнями, потрібно координувати цей процес так, щоб в тому чи іншому гурті поруч з сильними учнями були середні, а також діти, потенціал яких ще не розкрито. Таке об'єднання (гетерогенне) сприятиме швидкій активації творчого мислення, про що зазначалося вище, як невід'ємної складової риторичних умінь.

Варто пам'ятати також, що лише позитивні емоції створюють умови для відкритого діалогу, особливо коли учнів навчають самим налагоджувати контакти у процесі спілкування. Тому спільними зусиллями потрібно підтримувати позитивний настрій на уроці. А оскільки в основу риторики покладено вплив на співрозмовника за допомогою дієвого слова, то, очевидно, що дотримання основ мовленнєвого етикету сприятиме тому, щоб учні навчалися успішно налагоджувати контакт з адресатом мовлення, тобто уважно, з цікавістю слухати співрозмовників, нікого не перебиваючи, тактовно включатися в розмову, доладно і зрозуміло висловлюватися, говорити толерантно, з повагою, використовуючи гречні слова. У процесі колективного обговорення певного питання, коли виникає полеміка, потрібно, щоб учні своє мовлення супроводжували словами: перепрошую, слухна думка, без сумніву, ти маєш рацію, доцільно було б ..., на мою думку ...; дякую за увагу, дякую за запитання та ін.

Стосовно запитань, які ставляться адресатові, то тут доречна форма адресних. Учні мають усвідомити, що спочатку звучить ім'я адресата (у формі кличного відмінка: «Олександр, скажи, будь ласка, ...»; «Отже, на твою думку, Олено, ...» тощо.) і лише після цього — запитання [2, 18]. Подібна поведінка адресанта мовлення викличе повагу у відповідь, толерантне ставлення до думки іншого, сприятиме виробленню ціннісних орієнтацій, створенню атмосфери довіри у процесі взаємодії, відчуття успішності кожного окремого суб'єкта взаємодії, його неповторності.

Звідси, коли учні дотримуватимуться певних етикетних норм, спілкуючись на уроці (у близькому середовищі, серед друзів), вони не сприйматимуться ними як нав'язування чогось чужого, а як щось цілком природне і від того ще більш життєтвердне.

Задіявши молодшого підлітка у процес інтерактивного навчання, варто також уважно ставитися до його перших позитивних результатів у роботі, схвально відгукуватися про них. Якість роботи кожного учня потрібно аналізувати з огляду на його попередні досягнення, а не в порівнянні з іншими дітьми. Адже це додасть підліткові впевненості, а згодом він швидше зуміє мобілізувати роботу пам'яті, думки.

Щоб не задмухнути вогник зацікавлення, який виникає у бесіді, завдання вчителя — намагатися підтримати ініціативу учня, стимулювати її. Відомо, що інтерактивне навчання будується на демократичних засадах, тому все сказане учнями потрібно брати до уваги. Свої ж думки педагог має залишати на останок, щоб авторитетом не злякати дитячу ініціативу.

Однак у процесі комунікативної взаємодії дуже часто виникає непорозуміння, зумовлене тим, що адресат погано зрозумів те чи інше слово з мовленого відправником інформації. Тому вчитель, коли він перебуває у ролі адресата, перш ніж висловити незгоду з якимось твердженням учня, має ще раз слово повторити сказане ним і лише потім, переконавшись у доцільності поправки, внести її. Подібною діяльністю педагог спонукатиме дитину сприйняти думку про важливість ефективного спілкування, вміння переконувати, знаходити компромісне рішення.

На думку багатьох учених, освіта сьогодення, всі наукові дослідження, а також практика загальноосвітньої школи мають бути спрямовані на те, щоб створити умови навчання, які б не лише готували учнів до подальшого життя, а й були власне життям. Однак особливість людської психології така, що кожний свій крок на шляху до зростання особистіть намагається якось забезпечити.

Отже, інтерактивна модель навчання створює для учнів усі можливості для зростання у безпечних умовах. Коли діти навчаються разом з іншими, вони відчують істотну емоційну та інтелектуальну підтримку, яка дає їм змогу вийти на новий рівень умінь.

Застосування інтерактивної моделі на уроках української мови з елементами риторики сприяє тому, що учні навчаються з повагою ставитися до чужої думки, вільно висловлювати свою, критично мислити, приймати продумані рішення. Цим самим підлітки привчаються до життя, намагаються зрозуміти його, зайняти в ньому гідне місце.

ЛІТЕРАТУРА

1. Громовой В. «Диявол» кроється в мелочах // Зеркало недели. — 2007. — № 16. — С. 18.
2. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / Кол. авторів за ред. М.І. Пентилюк. — К.: Ленвіт, 2004. — С. 124.
3. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. Проект // Шкільний світ. — 2001. — Липень. — С. 246.
4. Сагач Г. М. Риторика: Навч. посібник для студентів середніх і вищих навч. закладів. — Вид. 2-е, перероб. і доп. — К.: Ін Юре, 2000. — С. 244.
5. Сучасна риторика. 8–11 класи (Проект програми для гімназій) // Українська мова і література в школі. — 1991. — № 5. — С. 112.
6. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. Посібник. — К.: А.С.К., 2004. — С. 120.

Валерій АРЕСТЕНКО,
Людмила РОМАНИШИНА

З ДОСВІДУ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ХІМІЇ В ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

У статті розглядаються шляхи забезпечення інформаційної компетентності майбутнього вчителя хімії під час навчально-виховного процесу. До них віднесено: залучення на заняттях з неорганічної і органічної хімії, педагогіки, психології, хімічної технології, вікової фізіології та методики викладання хімії комп'ютера, комп'ютерних програм, створення студентами навчальних і контролюючих програм.

Соціальний і культурний розвиток суспільства передбачає його інформатизацію. Це створює умови для заміни традиційної трансляції знань на формування життєво важливих компетенцій, вміння самостійно вчитися, забезпечити вільний розвиток особистості, що відповідає завданням Болонського процесу. Ми звертаємо увагу на базові знання і вміння у галузі інформаційних технологій, оскільки розглядаємо питання підготовки майбутніх вчителів хімії. Відповідно виникає потреба у практичному спрямуванні процесу навчання як у середній, так і у вищій школі з орієнтацією на новітні інформаційні технології (НІТ), які проникають в усі сфери людської діяльності. «Інформатизація освіти — в широкому розумінні — це комплекс соціально-педагогічних перетворень, пов'язаних з насиченням освітніх систем інформаційною продукцією, засобами і технологією, у вузькому — впровадження в заклади системи освіти інформаційних засобів, що ґрунтуються на мікропроцесорній техніці, а також інформаційної продукції і педагогічних технологій, які базуються на цих засобах» [12].

Під інноваційним процесом треба розуміти комплексну діяльність щодо створення, опрацювання, застосування і розповсюдження новації. Складовими інновацій є інформаційні технології, які визначаються як педагогічний інструмент, що забезпечує ефективність взаємодії керівництва процесом навчання і самим процесом навчання [7]. Процес оволодіння інформаційними технологіями підпорядкований певним педагогічним підходам, серед яких ми віддаємо перевагу компетентнісному.

Метою статті є орієнтація освітнього процесу на компетентнісний підхід на основі новітніх інформаційних технологій.

Рівень якісного засвоєння навчального матеріалу повинен відповідати вимогам до підготовки майбутніх спеціалістів. Серед основних освітніх компетентностей А.В. Хуторської визначає загальнокультурну, навчально-пізнавальну, інформаційну, комунікативну, соціально-трудову компетентності та компетентність особистого самовдосконалення [9].